

Джерела та література

1. Ґрунти Волинської області / [М. Й. Шевчук, П. Й. Зінчук, Л. К. Колошко та ін.] ; за ред. М. Й. Шевчука. – Луцьк : Надтир'я, 1999. – 164 с.
2. Екологія ґрунту та його забруднення. – К. : Аграрна наука, 1997. – 286 с.
3. Зінчук П. Й. Екологічне ґрунтознавство та охорона ґрунтів / П. Й. Зінчук, М. І. Зінчук, М. Й. Мерленко. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2008. – 102 с.
4. Іванух Р. А. Охорона і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу сільського господарства / Р. А. Іванух. – К. : Урожай, 1985. – 285 с.
5. Потапова А. Г. Особливості сучасного сільськогосподарського землекористування Волинської області / А. Г. Потапова // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – 2011. – № 8. – С. 59–64.

Шагута Мария, Гулай Любомир. Современное состояние земельных ресурсов Волынской области. Рассматриваются особенности сельскохозяйственного землепользования у Волынской области. Исследуются земельные ресурсы, их экологическое состояние и систему мер в борьбе с деградацией земель. Предложены варианты теоретических разработок по вопросам охраны и рационального использования земельных ресурсов и комплекс методов повышения плодородия почв. Показаны экологические подходы к оценке состояния земельных ресурсов, их использования и сохранения. Изучено применение на практике меры рационального использования земель, что означает не только получение максимального количества необходимой сельскохозяйственной продукции, но и поддержания плодородия почв.

Ключевые слова: земельный фонд, сельскохозяйственные угодья, почва, землепользования, деградация, плодородие, эрозия, земельные ресурсы.

Shaguta Mariya, Gulay Luybomir. The Current Status of Land Resources Volyn Region. The essence of features of the agricultural land are considered in the Volyn region. The land resources, their ecological status and measurement system in combating land degradation are explored. The variants of theoretical developments of the health and the rational use of the landed resources and a set of methods to increase soil fertility are offered. The ecological approaches to the assessment of land resources, their use and conservation are showing. The practical application of measures of rational use of land that is not only necessary to obtain the maximum number of agricultural products, but also to maintain soil fertility are studied.

Key words: the land fund, agricultural lands, soil, land-tenure, land degradation, fertility, erosion, land resources.

Стаття надійшла до редколегії
07.11.2014 р.

УДК 631.48(477.43.84)

Андрій Лісовський

Роль чинників ґрунтоутворення у формуванні чорноземів типових Придністерського Поділля

Проаналізовано роль факторів ґрунтоутворення у формуванні чорноземів типових Придністровського Поділля. Схарактеризовано геологічні, гідрогеологічні, кліматичні умови становлення, функціонування і деградації генезису чорноземів типових на досліджуваній території, а також геоморфологічні умови як чинник-ретранслятор, що перерозподіляє речовини й енергію відповідно до форми рельєфу. Показано особливості антропогенного впливу на чорноземи Придністровського Поділля.

Ключові поняття: рельєф, клімат, геологічна будова, лесоподібний суглинок, температура повітря, чорнозем типовий, ґрунтоутворення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Ґрунтовий покрив Землі тісно пов'язаний з умовами та історією фізико-географічного середовища й перебуває в постійній взаємодії з літосферою, атмосферою, гідросферою, біосферою, утворюючи з ними екосистеми. Характер ґрунтового покриву та його просторова неоднорідність об'єктивно відображають ті природні умови, під впливом яких розвивався в минулому й функціонує сьогодні ґрунтоутворний процес. Для розуміння генезису ґрунтів, закономірностей їхнього просторового поширення, тенденцій розвитку теорії картогра-

фування ґрунтового покриву потрібно вивчати чинники й умови ґрунтотворення, які в сукупній своїй дії визначають напрям ґрунтотворного процесу.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В. В. Докучаєв уперше встановив функціональний зв'язок між ґрунтовим поривом і найважливішими елементами ландшафту. Трактуючи ґрунт як природно-історичне тіло, В. В. Докучаєв сформулював положення про залежність ґрунту від клімату, рельєфу місцевості, гірських порід, рослинного й тваринного світу, а також часу. Відомий американський ґрунтознавець Ганс Йенні в книзі «Фактори ґрунтоутворення» функціональне визначення ґрунту подав у вигляді математичної залежності: $S = f(d, o, r, p, t, \dots)$, де S – ґрунт; d – клімат; o – організми; r – рельєф; p – порода; t – час. Учені-ґрунтознавці, вивчаючи внесок чинників ґрунтотворення, надавали переважачого значення різним чинникам: властивостям гірських порід і мінералів (К. Д. Глінка, Б. Б. Полинов), рельєфу (С. С. Неуструєв), організмам (В. Р. Вільямс). Чинники ґрунтотворення чорноземів типових Придністерського Поділля висвітлено в роботах К. І. Геренчука [4–7]. Проблему поширення чорноземів залежно від геоморфологічних особливостей території досліджувало багато дослідників, зокрема І. Я. Папіш, С. П. Позняк, В. Г. Гаськевич, М. Г. Кіт та ін.

Мета статті – висвітлити роль чинників ґрунтотворення, які впливають на формування чорноземів типових Придністерського Поділля. Під час вивчення досліджуваних ґрунтів ставилися такі **завдання**: схарактеризувати роль антропогенного чинника у формуванні чорнозему типового; проаналізувати геологічні, геоморфологічні, гідрогеологічні, кліматичні умови генези чорноземів типових на досліджуваній території.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Територія Придністерського Поділля структурно розміщена в межах Волино-Подільської частини Східноєвропейської платформи [4, с. 73].

Більшість території Придністерського Поділля покривають верхньо-плейстоценові леси загальною потужністю до 10 м, які є материнською породою сучасних ґрунтів. Верхньоплейстоценова товща поширена на вододілах і пологіх привододільних схилах. Розпочинається лесова товща горохівським викопним ґрунтовым комплексом. Горохівський комплекс складається з накладених один на одного двох чорноземоподібних ґрунтів і лише подекуди трапляється в нижній частині ґрунт лісового типу. Потужність нижнього горизонту верхньо-плейстоценових лесів становить 1–2 м, іноді більше. Морфологічно це жовтуватий пісок, рідше – суглинок із червонуватим відтінком, озалізнений, гумусований, карбонатний, часто оглеєний. Вище горохівського ґрунту залягає дубнівський викопний ґрунт, який характеризується потужністю до 1 м. Найчастіше він складений середніми суглинками, світло-коричневими, часто з голубуватим відтінком, інтенсивність бурого забарвлення, зазвичай, зростає до підшови ґрунту [7, с. 33]. Дубнівський ґрунт у багатьох місцях є місцевим водоупором, впливаючи тим самим на оглеєння чорнозему. Верхній горизонт верхньоплейстоценових лесів завершує лесову товщу і є материнською породою сучасного ґрунту. Його потужність близько 3 м.

На території Придністерського Поділля ґрунтоутворюючою породою для чорноземів типових є лесоподібні суглинки. Вони мають ясно-палевий і палевий колір, за наявності ознак оглеєння буропалевого забарвлення. З ознаками оглеєння лесоподібні суглинки набувають більшої зв'язності й щільності. Вони мають у своєму складі 10–20 % CaCO_3 і як ґрунтоутворюючі породи в минулому за відповідних кліматичних умов і наявності степової рослинності сприяли утворенню чорноземів типових.

У геоморфологічному відношенні територія Придністерського Поділля структурно розміщена в межах Волино-Подільської частини Східноєвропейської рівнини. Північна межа проходить по лінії, нижче якої починаються каньйоноподібні відрізки низів'їв рік Стрипи, Джурину, Серету, Нічлави, Рудки, Збруча, Жванчика, Жвану, Ушиці, Калюсу, Карайця, Лядової, Немії. Південна межа Придністерського Поділля проходить по правому березі Дністра від долини річки Тлумач уздовж лінії Тлумач – Герасимів – Городенка – Заліщики й далі в обхід із півдня Хотинського пасма на м. Могилів-Подільський. Глибина ерозійного врізу – понад 200 м. Перехід від плоских, злегка хвилястих межиріч до глибоких долин дуже різкий, раптовий, що є найбільш характерною рисою району досліджень. Схили долин іноді стрімкі. На дні їх відсутні заплавні тераси. Ріки мають швидку течію. Усі ці ознаки свідчать про омолодження рельєфу внаслідок найновіших піднять [10].

Підняття окремих блоків спричинилося до виразного підвищення поверхні і глибокого розчленування її в смузі Подільського валу та в районі Журавенківського блоку. З іншого боку, опускання

в смузі, яка прилягає до Дністра, було причиною утворення широких молодих терас по правій стороні ріки, усупереч відомому закону Бера про причини утворення високих правих берегів і рік під впливом обертання Землі навколо своєї осі. Завдяки цим опусканням й утворенню акумулятивних терас по правій стороні Дністра утворився рівнинний акумулятивний рельєф, на якому поширені чорноземи типові [6, с. 40].

Лівобережна територія Придністерського Поділля, унаслідок субмеридіонального розташування товтрового кряжу, поділяється на дві частини: Західноподільську і Східноподільську. Північна межа Західноподільського Придністер'я проходить по лінії Бариш–Бучач–Більче–Золоте–Борщів–Жабинці–Кормильче. На сході межує з товтровим кряжем і межа проходить по смузі Черче–Нігин–Вербка–Привороття–Кульчіївці–Китайгород. Західноподільське Придністер'я в районі Серето–Стрипського межиріччя характеризується інтенсивними неотектонічними підняттями. Сумарні амплітуди після-тортонських піднять тут досягають 340–350 м. Поверхня палеозою піднята до найвищого (320–330 м) на Поділлі рівня. Наслідком цих піднять є повне знищення сарматських і верхньої частини розрізу тортонських відкладів, у тому числі й гіпсів. Поверхня вододілів складена переважно тортонськими глинами, літотамнієвими вапняками та четвертинними суглинками невеликої потужності, які зумовлюють розвиток згладженого рівнинного рельєфу, однією з першопричин формування чорноземів [7, с. 56].

Межиріччя Серету, Нічлави, Збруча, Жванчика, Смотрича характеризується значно меншими (280–300 м) амплітудами неотектонічних піднять і нижчими абсолютними позначками сучасного рельєфу.

Чорноземи типові поширені на широких хвилястих плато та значних зниженнях і трапляються великими масивами, які в минулому були вкриті багатою лучно-степовою рослинністю.

Східноподільське Придністер'я характеризується значною глибиною врізу долин, що досягає 120–150 м, а висота вертикальних стінок становить 60–80 м. Долини притоків Дністра при всій меридіональності своїх простягань дуже звивисті, меандруючі, але меандри хоча й круті, проте невеликі, здебільшого не виходять за межі 2–3 км.

Густота розчленування річок Східноподільського Придністер'я становить 4–5 км². Така густота річкової сітки призвела до того, що ця область утратила риси плато, поширеного на Західноподільському Придністер'ї. Межиріччя тут вузькі, випуклої, іноді гребеновидної форми, зі схилами (5–8°) крутизни, які поблизу річкових долин стають спадистими (9–12°). Чорноземи типові на цій території майже відсутні.

Згідно з гідрогеологічним районуванням України досліджувана територія розміщена в межах Волино-Подільського артезіанського басейну, в гідрологічному районі II порядку Волино-Подільської плити [3; 9]. Серед підземних вод басейну найбільш поширені тріщинні води у верхньопротерозойських, кембрійських, ордовіцьких, силурійських, девонських, кам'яновугільних, юрських та верхньокрейдових відкладах і менше – порово-пластові води в сеноманських, сармат-тортонських і антропогенових відкладах. У четвертинній товщі виділяється два водоносних горизонти, які характеризуються обмеженим поширенням і незначним водозбагаченням – алювіальний та елювіально-делювіальний.

Алювіальний водоносний горизонт пов'язаний із першою і другою надзаплавною терасами Дністра та його приток. Літологічно він представлений різнозернистими пісками суглинками з лінзами гальки. Елювіально-делювіальний водоносний горизонт поширений на вододілах. Водоносними є суглинки з домішкою пісків. У нижній частині розрізу суглинків трапляються лінзи та прошарки пісків. Ґрунтові води мають значний вплив на формування чорноземів типових Придністерського Поділля. Їхній високий рівень зумовлює процеси перезволоження, підтоплення, оглешення.

Клімат Придністерського Поділля зумовлений географічним положенням у центральній частині Правобережної України та впливом Волино-Подільської височини. Територія Придністерського Поділля з унікальною, складно організованою долиною Дністра та каньйоноподібними долинами лівобережних приток розміщена у кліматично найкомфортнішій частині помірного поясу Європи – його південній частині. Клімат цього регіону помітно вирізняється на кліматичному тлі території України деякими специфічними рисами. Особливо відмінне від суміжних територій придністерське «тепле Поділля» [6].

Загалом клімат помірно-континентальний із м'якою зимою і досить теплим вологим літом. Значна протяжність Придністерського Поділля зі сходу на захід зумовлює деякі відмінності клімату

між східними та західними районами, особливо щодо теплозабезпеченості. У зв'язку зі значною широтною протяжністю Придністерського Поділля найбільше температури змінюються зі сходу на захід. Наведемо середні місячні та річні температури повітря в основних пунктах території дослідження (табл. 1).

Таблиця 1

Середня місячна й річна температура повітря, °C

Пункт	Абсолютна висота, м	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	За рік
Городенка	264	-5,1	-3,7	0,9	7,8	13,9	16,8	18,7	18,0	13,6	8,0	2,3	-2,3	7,4
Борщів	284	-5,3	-4,2	0,6	7,4	14,0	16,9	18,6	18,2	13,8	8,0	1,8	-2,7	7,3
Кам'янець-Подільський	224	-5,0	-3,8	1,2	8,2	14,5	17,4	19,5	18,8	14,4	8,6	2,4	-2,5	7,8
Нова Ушиця	271	-5,5	-4,4	0,4	7,4	14,0	17,1	19,3	18,5	14,0	8,0	1,9	-2,9	7,3

Річний хід температури повітря на території Придністерського Поділля найбільше змінюється від березня до квітня (зростає на 6,5–7,0°). Найменше змінюється температура повітря в період липень–серпень (0,6–0,8°) та січень–лютий (1,1–1,4°). У добовому ході найменші коливання температури зимою. Максимум їх звичайно припадає на 14 год, а мінімум – перед сходом сонця.

Упродовж року на досліджуваній території переважає західний перенос повітряних мас. Інтенсивно відбувається трансформація атлантичного повітря в континентальне. Циклони, що надходять із Північної Атлантики, захоплюють дану територію своєю південною периферією. У холодну пору року збільшується вплив циклонів середземноморського походження. Циклони зумовлюють значну хмарність та опади, зниження температури влітку та підвищення її взимку. Зі Скандинавії в тил атлантичних циклонів надходить холодне повітря, що викликає приморозки в перехідні пори року.

На території Придністерського Поділля в середньому за рік випадає 538–700 мм опадів. Розподіл характеризується значною строкатістю, що зумовлено впливом висоти та форм рельєфу [6–8]. Навітряні схили, особливо західні, навіть незначних підвищень місцевості одержують більше опадів, ніж закриті долини й улоговини. Простежується загальне поступове зниження річних опадів із заходу на схід і з північного заходу на південний схід. Це пов'язано із загальним пониженням поверхні території і наростанням континентальності клімату в цих напрямках. Велика кількість опадів викликає глибоке промочування чорноземів типових, від чого залежить їх гумусованість. Значне сезонне зволоження на окремих масивах викликає глибоке вимивання карбонатів. Загалом сприятливі кліматичні умови Придністерського Поділля – важливий і невід'ємний чинник формування чорноземів типових.

У геоботанічному аспекті територія Придністерського Поділля розміщена в межах Європейської широколистяної та Європейсько-Сибірської областях [1; 2]. Формування рослинності пов'язане з льодовиковим і післяльодовиковим періодами, з міграціями рослин, які відбувалися впродовж антропогену.

Лісова рослинність досліджуваної території характеризується переважанням грабових і грабово-дубових лісів. Ці ліси займають найбільш припідняті й розчленовані великою кількістю річок та балок території. Трав'яний покрив досить густий і в середньому становить 20–30 %. Основу його складають кропива велика (*Urtica dioica*), кропива жалка (*Urtica urens*), анемона жовтецева (*Anemona ranunculoides*), медунка лікарська (*Pulmonaria officinalis*), барвінок малий (*Vinsna minor*) та багато інших.

Степова рослинність на території Придністерського Поділля в природному стані майже не збереглася. Більшість ділянок розорана й використовується в сільському господарстві. На орних землях переважно вирощують зернові культури: пшениця м'яка (*Triticum vulgare*), жито посівне (*Secale cereale*), ячмінь посівний (*Hordeum vulgare*), овес посівний (*Avena sativa*), просо звичайне (*Panicum miliaceum*), кукурудза (*Zea mays*), гречка посівна (*Fagopyrum sagittatum*).

Степові рослини накопичують велику кількість органічних речовин, які потрапляють у ґрунт з опадом, у якому міститься багато біогенного кальцію, калію, азоту та інших біофільних елементів. Відсутність наскрізного промивання чорноземів, типових у період інтенсивного розкладу рослинних залишків, короткочасний період висихання ґрунту до вологості в'янення, сприяє біогенному накопиченню у верхніх горизонтах гуматного гумусу й мінеральних речовин. Аеробно-бактеріальний

процес розкладу багатих на основи рослинних залишків, в умовах циркуляції гідрокарбонатно-кальцієвого ґрунтового розчину, підтримує нейтральну реакцію середовища та стійкість орґано-мінерального колоїдного комплексу.

Чергування періодів зволоження і висихання ґрунту – причина спалахів та пригнічення діяльності мезо- і мікроорґанізмів. Це перешкоджає повній мінералізації рослинних залишків і сприяє утворенню та накопиченню складних продуктів гуміфікації і стійких орґано-мінеральних сполук. У цих процесах значну роль відіграють ферменти, які продовжують діяти в період послаблення життєдіяльності мікроорґанізмів. Накопиченню в чорноземах типових гумусових речовин певною мірою сприяє також їх термічна денатурація в морозний період.

Розробляючи вчення про чинники ґрунтоутворення, В. В. Докучаєв не зарахував діяльність людини до переліку обов'язкових чинників ґрунтоутворення. Проте в процесі виробничої діяльності людина впливає на навколишнє середовище, у тім числі й на ґрунт, що призводить до значних змін у природних екологічних системах, до змін у процесах ґрунтоутворення.

Пухкість і висока структурність цілинного чорнозему підтримуються кореневими системами трав і безперервною діяльністю хребетних та безхребетних. Загальна чисельність ґрунтових безхребетних – мешканців чорноземів – досягає 80–100 видів; загальна вага ґрунтових безхребетних становить до 300 т/га. Оранка, освоєння, тривале використання чорноземів призводить до значного зменшення заселення ґрунтів різноманітними орґанізмами, не менше як у 2–6 разів. Це призводить до втрати структурності й самоущільнення ґрунтової маси. Важка сільськогосподарська техніка пришвидшує цей процес. Ґрунт втрачає хімічно зв'язану енергію в гумусі, агрегатність і пористість, які потрібні для збереження родючості.

При всіх природно-генетичних особливостях різних підтипів чорноземів, що потрібно враховувати при землеробстві, у них виникають подібні зміни якісного характеру в біоенергетиці, біохімії гумусу, в балансі вуглецю й азоту, водному режимі. Ступінь цих змін різна, і чим раніше аграрії зможуть спрямувати ці процеси в сторону оптимізації, тим краще будуть збережені чорноземи й тим вищі та стійкіші будуть урожаї.

Першочергове завдання в найближчій перспективі дослідження – відновлення ґрунтового покриву на місцях, де чорноземи типові сильно деградовані. У цьому аспекті за тисячоліття землеробської практики накопичений досвід землеробства, агрохімії, культуртехнічний тощо. Людина, яка володіє знанням законів ґрунтоутворення, володіє технічними засобами й енергією, може скеровувати розвиток і чинників ґрунтоутворення, і самих ґрунтів, створювати необхідний рельєф поверхні, вибирати ліпшу за якістю ґрунтоутворну породу, створювати запас елементів живлення рослин, забезпечувати необхідний водно-повітряний режим, використовувати культури-освоювачі тощо.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Основна ґрунтоутворююча порода чорноземів типових на території Придністерського Поділля – лесоподібні суглинки, які суцільним чохлам покривають міжрічкові частини, схили, а також древні тераси річкових долин.

Для території Придністерського Поділля в минулі часи найбільш характерною була лісова та степова рослинність. Чорноземи типові сформовані під степовою рослинністю і поширені на широких вододільних поверхнях із добре вираженими балками, пологими й довгими схилами.

Клімат Придністерського Поділля помірно-континентальний, із незначними амплітудами коливань температур і характеризуються короткою м'якою зимою, теплим вологим літом і достатньою кількістю опадів.

В умовах надмірного застосування сільськогосподарської техніки, довготривале використання чорноземів типових під ріллею, неправильний обробіток сприяють деградації ґрунту й погіршенню фізичних властивостей. Перспективи подальших досліджень пов'язані з докладнішим аналізом окремих факторів ґрунтоутворення на досліджуваній території.

Джерела та література

1. Білик Г. І. Геоботанічне районування Української РСР / Г. І. Білик, С. М. Бродіс // Укр. ботан. журн. – 1962. – Т. 19. – № 4. – С. 23–32.
2. Білик Г. І. Принципи геоботанічного районування Української РСР / Г. І. Білик, М. А. Голубець // Геоботанічне районування Укр. РСР. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 9–16.
3. Баби́нец А. Е. Подземные воды юго-запада Русской платформы / А. Е. Баби́нец. – Киев : Изд-во АН УССР, 1961. – 379 с.

4. Иванова И. К. Геология и палеогеография стоянки Кормань IV на общем фоне геологической истории каменного века Среднего Приднестровья / И. К. Иванова // Многослойная палеолитическая стоянка Кормань IV. – М. : Наука, 1977. – С. 126–182.
5. Куница Н. А. Распределение и особенности ископаемых почв плейстоцена Подолья и Среднего Побужья / Н. А. Куница // Палеопедология. – Киев : Наук. думка, 1974. – С. 71–82.
6. Природа Ивано-Франківської області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вища шк., 1973. – 160 с.
7. Природа Тернопільської області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вища шк., 1979. – 167 с.
8. Природа Хмельницької області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вища шк., 1980. – 152 с.
9. Руденко Ф. А. Гідрогеологія Української РСР / Ф. А. Руденко. – К. : Вища шк., 1972. – 174 с.
10. Цись П. М. Геоморфологія УРСР / П. М. Цись. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1962. – 223 с.

Лисовский Андрей. Роль факторов почвообразования в формировании черноземов типичных Приднестровского Подолья. Проанализирована роль факторов почвообразования в формировании черноземов типичных Приднестровского Подолья. Охарактеризованы геологические, гидрогеологические и климатические условия становления, функционирования и деградации генезиса черноземов типичных на исследуемой территории. Рассмотрены геоморфологические условия как фактор-ретранслятор, что перераспределяет вещества и энергию в соответствии с формой рельефа. Показаны особенности антропогенного воздействия на черноземы Приднестровского Подолья.

Ключевые слова: рельеф, климат, геологическое строение, лессовидный суглинок, температура воздуха, чернозем типичный, почвообразования.

Lisowskyj Andrej. The Role of Soil Formation Factors in the Formation of Typical Chernozem Prydnisterskyi Podolia. This article examines the role of soil formation factors in the formation of typical chernozem Prydnisterskyi Podolia. The characteristic geological, hydrogeological and climatic conditions for the formation, function and degradation of the genesis of typical chernozem in the investigated area. Geomorphological conditions are considered as a factor relay that redistributes matter and energy according to the form of relief. The peculiarities of human impacts on the chernozem Prydnisterskyi Podolia

Key words: topography, climate, geological structure, lesopodibnyy loam, air temperature, typical black soil, soil formation.

Стаття надійшла до редколегії
14.03.2014 р.

УДК 504.54(477.82–751.2)

Наталія Цвид

Грунтовий покрив як сполучна ланка ландшафту на прикладі Шацького національного природного парку

Розкрито роль ґрунту як сполучної ланки ландшафту. Підтверджено, що в процесі взаємодії між ґрунтом та іншими компонентами ландшафту формується тісний взаємозв'язок і проходить постійний обмін енергії та речовини. З'ясовано, що саме ґрунтовий покрив зазвичай визначає стійкість геосистем, їх здатність після порушень відновлювати в незміненому вигляді свою структуру. Установлено, що ландшафтні системи парку за показником ландшафтно-геофізичного сполучення належать до шести типів; за видами стійкості – до чотирьох видів; за ступенем модифікованості – до трьох видів; зміни внаслідок меліоративного втручання відбулися практично по всьому ґрунтовому покриву.

Ключові слова: ґрунтовий покрив, ландшафтна система, стійкість, ерозія, модифікація, трансформація, відновлення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дослідження ландшафтів вимагає вивчення взаємозв'язку між його складниками, що є актуальним і для Шацького національного природного парку (ШНПП). Один із важливих складників ландшафту є ґрунти, які, з одного боку, визначають процес його розвитку, з іншого – сам ґрунт є продуктом певного біоценозу.

Сьогодні в межах ШНПП здійснюється систематичний моніторинг ґрунтів, проте недостатнє фінансування, відсутність єдиної прикладної та методичної бази досліджень спричиняє недостатню ефективність моніторингу ґрунтів, які є важливим складником ландшафтів. Крім того, у межах парку